

6. Marr A. Cry “God for Tony Blair, England and The Sun.” *The Independent*. URL: <https://www.independent.co.uk/incoming/cry-god-for-tony-blair-england-and-the-sun-5570832.html>
7. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, signed at Amsterdam, 2 October 1997. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT>
8. European Council (Cardiff). *HC Debates*. 17 June 1998. Vol. 314. Col. 367-85. URL: https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1998/jun/17/european-council-cardiff#S6CV0314P0_19980617_HOC_257
9. Price L. *The Spin Doctor’s Diary: Inside Number 10 with New Labour*. London: Hodder & Stoughton Books, 2006. 300 p.
10. Europe vote ‘early 2006’ – Straw. *BBC news*. URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3964211.stm
11. Treaty of Lisbon. Amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>

УДК 94:327(5-191.2+470+571)

Цанко О.М.

КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

В статті розглядаються основні напрямки, в яких найбільш чітко прослідковуються російські зовнішньополітичні інтереси щодо країн Центральної Азії. До них, зокрема, відносяться економіко-енергетична та військово-політична сфери. Автор статті доводить, що центральноазіатські країни є зоною традиційного російського впливу та розглядаються керівництвом РФ як невід’ємна складова пострадянського «великого простору».

***Ключові слова:** Центральна Азія, «великий простір», інтеграційні об’єднання, зовнішня політика, суверенітет, екстремізм.*

Tsapko O.M. The countries of Central Asia in the context of the foreign policy interests of the Russian Federation.

The article discusses the main directions that reflect the foreign policy interests of the Russian Federation in relation to the countries of Central Asia. These include, in particular, the economic, energy and politico-military spheres. The author proves that the Central Asian states are situated in a zone of traditional Russian influence while the whole area is considered by the Russian leadership as an integral part of the post-Soviet 'big space'.

Keywords: *Central Asia, 'big space', integration associations, foreign policy, sovereignty, extremism.*

Актуальність теми. Однією з основних тенденцій, що визначають розвиток сучасного світу, є формування у результаті активізації регіональних інтеграційних процесів т. зв. «великих просторів». Зазвичай «великий простір» формується найбільш потужною державою, яка претендує на роль регіонального лідера і тим самим прагне поставити під свій контроль як основні фінансові потоки, так і обіг товарів та послуг інших, слабкіших в економічному відношенні країн регіону. Як підказує сучасна геополітична практика, для забезпечення регіонального лідерства державам, які претендують на цю роль, необхідно перш за все добитися неформального політичного домінування, яке в ідеалі поєднується з перевагами культурно-цивілізаційного та інформаційного характеру.

В статті запропонована характеристика основних чинників зовнішньої політики РФ щодо країн Центральної Азії, які розглядаються нинішнім російським керівництвом як зона традиційного російського впливу на політику цих держав. Саме РФ як геополітична спадкоємиця СРСР та Російської імперії вирізняється прагненням встановити приховану гегемонію над країнами Центральної Азії, до яких відносяться Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизія і Таджикистан. Зазначені країни, на думку російських керманічів, є невід'ємною складовою пострадянського «великого простору» в якому, як зазначає Г. Кіссінжер, Росія прагне зберегти свою «домінуючу роль»[1].

Ступінь дослідження теми. Дослідженнями російської зовнішньої політики щодо країн Центральної Азії займалися російські дослідники П. Бологова, І. Звягельської, А. Казанцева, С. Караганова, О. Малашенка, Д. Попова, Д. Треніна та ін. Серед західних дослідників варто назвати Р. Елісона, С. Корнела, А. Кулі, М. Ларюель, Е. Макглінчі, С. Радніца та ін. Сучасні процеси розвитку ЦА досить активно вивчають китайські вчені – Лі Сін, Лі Фенлінь, Ма Бо, Фен Шаолей, Чжао Хуашен та ін. Поряд з цим, слід відзначити доробок науковців з країн ЦА, зокрема С. Акімбекова, М. Лаумуліна, А. Нурші, Н. Омарова, К. Сироежкіна, Г. Чуфріна та ін. Різні аспекти політики РФ в ЦА розглядаються також у працях вітчизняних вчених –

О. Васильєва, С. Даниленка, М. Дорошка, О. Кондратенка, М. Мурашкіної, Б. Парахонського та ін.

Але, незважаючи на великий обсяг наукових напрацювань, численні аспекти російської зовнішньої політики в регіоні залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті полягає у дослідженні основних напрямків зовнішньої політики РФ щодо країн Центральної Азії, а також визначенні її загальних рис та особливостей.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про сучасні країни Центральної Азії, слід зазначити, що після розпаду СРСР в 1991 році, в них, на відміну від інших країн пострадянського простору, було відсутнє уявлення щодо принципів традиційного суверенітету, а процес формування їхньої національної ідентичності та становлення відповідної державницької ідеології в них ще не був завершеним. В цьому відношенні слід також зазначити, що за винятком Казахстану, в жодній з центральноазіатських союзних республік не було організованих рухів чи партій, які ставили за мету досягнення незалежності. За таких обставин, колишні республіканські номенклатурні еліти фактично стали єдиними, хто міг взяти владу у цих країнах, здійснивши її «приватизацію». Із західної моделі ними були запозичені окремі зовнішні атрибути ліберальної демократії та елементи ринкової економіки. В цьому відношенні слід зазначити, що найбільш прогресивною ззовні виглядала Киргизія, в якій її перший президент А. Акаєв створив «симулякр» відносно демократичного режиму і підпорядкував собі регіональні кланові угруповання. Однак, попри відмінності між окремими країнами, у всіх них правлячі еліти безконтрольно здійснюють присвоєння собі «левої частки» народного господарства, установивши в них авторитарні режими. У нових державах були відсутні також і власні збройні сили та служби безпеки. Ситуацію в цих країнах ускладнювало ще й те, що в часи Радянського Союзу кордони між республіками Центральної Азії по суті слугували адміністративними межами. Тому в спадщину від СРСР залишилися численні територіальні суперечки, вирішення яких ускладнювалося наявністю в цих країнах значної кількості етнічних меншин. Особливо це стосувалося Таджикистану, де протягом 1992-1997 рр. тривала громадянська війна та Ферганської долини в Узбекистані. Актуалізувалася також проблема ісламістського екстремізму.

Все це загалом, спричинило серйозну за масштабами і наслідками кризу в економіці цих країн, створило соціальну напруженість, що в кінцевому результаті призвело до суттєвого зниження життєвого рівня населення [2].

Незважаючи на ці складнощі, країни Центральної Азії на сьогодні представляють великий інтерес з боку світових країн-лідерів в першу чергу завдяки своєму географічному положенні на шляхах між Сходом і Заходом.

Проте для ефективної реалізації власної транзитної ролі, цим країнам потрібні сучасні, достатньо розвинені та забезпечені відповідною інфраструктурою магістральні шляхи залізничного, а також трубопровідного та автомобільного транспорту. Поряд з цим, регіон виділяється ще й багатством паливно-енергетичних ресурсів та значними покладами різноманітних видів рудних та нерудних корисних копалин. Таджикистан та Киргизстан також володіють потужним гідроенергетичним потенціалом.

Щодо Росії, то в перші після розпаду Радянського Союзу роки її тогочасне керівництво, формально сповідуючи ліберально-демократичні цінності, в принципі не заперечувало проти набуття іншими пострадянськими країнами державного суверенітету. Більше того, саме перший президент РФ Б. Єльцин, ще в 1990 році проголосив т.зв. «парад суверенітетів», чим сприяв прискоренню процесу розпаду СРСР як державного утворення в грудні 1991 р. Однак, починаючи з 2000-х рр. нова правляча верхівка взяла курс на поновлення статусу РФ як великої держави – спадкоємниці колишнього СРСР. Тому території колишніх радянських республік і навіть весь «посткомуністичний простір» на схід від Берлінської стіни розглядаються російським керівництвом як сфера «життєвих інтересів» РФ. Не винятком є й країни Центральної Азії.

Саме ж геостратегічне бачення сучасного керівництва РФ ґрунтується на засадах багатополярності. На концептуальному рівні вважається, що «міжнародні відносини переживають перехідний період, сутність якого полягає у формуванні поліцентричної міжнародної системи» [3]. В сучасних доктринальних документах РФ особливо наголошується на об'єктивному характері формування потужних регіональних об'єднань (організацій), необхідності вироблення правил їхньої взаємодії і навіть на потребі їхнього інституційного оформлення [4]. Саме під впливом такого бачення, створена ще в 1991 р. Співдружність незалежних держав (СНД), перетворилася у підконтрольну Москві політико-економічну структуру.

У своїй стратегії щодо країн Центральної Азії Росія активно використовує механізм двосторонніх відносин. Російське керівництво намагається контролювати експорт енергоносіїв з країн ЦА до Європи. Великий російський бізнес також зацікавлений в проникненні до провідних галузей економіки центральноазіатських країн, їхніх комунікаційних систем, ринків товарів та послуг. Водночас РФ зацікавлена в забезпеченні надійної системи захисту від ісламістського екстремізму, котрий доцільно зупиняти по той бік державного кордону. Значні небезпеки пов'язані також з наркотрафіком з країн ЦА, потоками контрабанди, переміщенням нелегальних мігрантів тощо.

На початку 2000-х рр. Москва проводила політику, спрямовану на здійснення максимального впливу на всі країни ЦА, котру М. Ларюель та

А. Кулі визначили як «об'єднуй та впливай» («unite and influence») [5]. Цей вплив був найбільш виражений в економічній, військово-політичній та безпековій сферах. Так, в економічній сфері, з метою посилення свого впливу на країни регіону, РФ стала одним з ініціаторів створення 10 жовтня 2000 р. в Астані Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС). Країнами-членами ЄврАзЕС, поряд з Росією та Білоруссю, стали і три центральноазіатських держави – Казахстан, Таджикистан і Киргизстан. Створення ЄврАзЕС мало на меті, перш за все, формування повномасштабної зони вільної торгівлі, запровадження спільних митних тарифів та єдиної системи заходів нетарифного регулювання. Саме в рамках ЄврАзЕС, попри численні проблеми, здійснювалося формування Митного союзу (МС) та Єдиного економічного простору (СЕР). У вересні 2005 р. на саміті в Санкт-Петербурзі було ухвалено рішення про об'єднання з ЄврАзЕС регіональної Організації центральноазіатського співробітництва (ОЦАС). У 2006-2008 рр. до ЄврАзЕС входив Узбекистан [6].

Протягом 2013-2014 рр. відбувалася реорганізація ЄврАзЕС, структури якого поступово передавали свої функції Євразійській економічній комісії (ЄЕК). З 1 січня 2015 р. ЄврАзЕС припинив існування, оскільки розпочав діяльність Євразійський економічний союз (ЄАЕС). Створюючи перелічені інтеграційні структури, Росія тим самим намагалася посилити свій економічний вплив на країни Центральної Азії, що в перспективі мало б призвести до формування підконтрольного їй економічного та політичного союзу.

Характеризуючи зовнішню політику РФ у Центральній Азії, слід зазначити, що найбільших успіхів вона досягла у воєнно-політичній та безпековій сферах. Ще 15 травня 1992 р. в Ташкенті був укладений Договір про колективну безпеку. У 2002 р. його країни-учасниці створили Організацію договору про колективну безпеку (ОДКБ). Слід зазначити, що співпраця в рамках Ташкентського договору та згодом ОДКБ була в цілому корисною для центральноазіатських держав-учасниць, оскільки сприяла становленню та розвитку їхніх національних збройних сил. Для країн ЦА участь у сформованих під егідою РФ військово-політичних інтеграційних структурах зумовлюється насамперед безпосередніми загрозами з боку міжнародних терористичних організацій, таких як угруповання «Ісламська держава». Крім того, для правлячих еліт країн Центральної Азії, участь в ОДКБ диктується ще й їхнім прагненням забезпечити подальше стабільне існування власних політичних режимів.

Для країн ЦА потужним стимулом до співпраці з Росією виступає фактор безпеки, зокрема загроза поширення ісламістського тероризму, особливо з території Афганістану. При цьому і для РФ захист колективної безпеки виступає офіційним виправданням її присутності у центральноазіатському

регіоні. Виявляючи зацікавленість у врегулюванні ситуації в Афганістані, Росія подавала знак, що вона має власні геополітичні інтереси в регіоні, який, принаймні до 2021 р., вважався сферою контролю США. Крім того, на думку окремих спостерігачів, зокрема Е. Макглінчі, країни ЦА не висловлюють намірів заперечувати політичну гегемонію Москви в регіоні [7]. Водночас очевидне прагнення РФ домінувати в ОДКБ викликає обґрунтовані побоювання партнерів по блоку щодо їхньої власної безпеки [8]. Саме цим пояснювалося рішення Узбекистану призупинити своє членство в ОДКБ у 2012 р..

Політику російського гегемонізму не сприймають також Казахстан і Туркменістан. Навіть найбільш економічно залежні від Росії Киргизстан і Таджикистан намагаються забезпечувати свої національні інтереси, маневруючи між нею та Китаєм.

Загалом, слід зазначити, що для сучасних зовнішньополітичних інтересів РФ, особливо після російської агресії проти України в 2014 р., Центральна Азія виступає в якості території надзвичайного геополітичного значення [9, с. 15]. Протистояння РФ із Заходом стимулювало російське керівництво до «повороту на Схід». При цьому керівництво РФ висловлювало прагнення побудувати, разом з партнерами по ЄАЕС, Китаєм та іншими країнами Азії, так звану «Велику Євразію». Центральноазіатський вектор посідає важливе місце в політиці РФ, яка, на думку оглядачів, «звикла до імперського варіанту – ексклюзивного контролю і недопущення присутності інших великих держав» [10].

В ході реалізації своїх зовнішньополітичних амбіцій у Центральній Азії Росія зіштовхнулася з потужними зовнішньополітичними гравцями в особі Китаю та США. Так, зокрема Китай, реалізуючи з 2013 р. свій проект «Один пояс – один шлях» намагається перетворити країни центральноазіатського регіону в основних транзитерів китайських товарів до Європи, а також на сировинно-енергетичний придаток китайської економіки. Значений проект передбачає розбудову виробництва та інфраструктури навколо створюваних транспортних коридорів. Китайські компанії вкладають свої інвестиції в першу чергу в розвиток видобутку енергоносіїв, гірничодобувну та переробну галузі економіки країн центральноазіатського регіону. На сьогодні для Китаю є важливим забезпечити отримання гарантованих доходів від своїх інвестицій, що мотивує зацікавленість у стабільності геополітичної ситуації в регіоні ЦА у довгостроковій перспективі [11, с. 19].

Загалом Китай віддає перевагу розвитку економічної взаємодії з країнами ЦА, а Росія – збереженню політичної та воєнної гегемонії [12].

Щодо позиції США відзначимо, що створення на центральноазіатському просторі неформальної зони контролю або «імперії» на чолі з РФ теж не відповідає їх геостратегічним інтересам. Ще в 2005 р. американськими

аналітиками на чолі із С.Ф. Старром був висунутий проект формування під егідою США умовного об'єднання «Партнерство Великої Центральної Азії для співробітництва та розвитку» у складі Афганістану та п'яти пострадянських країн регіону Центральної Азії [13]. На перспективу висловлювалися припущення, що зазначене «Партнерство» зможе бути перетворено на окрему міжнародну організацію [14, р. 7]. У 2011 р. США запропонували проект «Нового Шовкового шляху» (НШШ) який передбачав інтеграцію країн ЦА, Афганістану, Пакистану та Індії, проте його реалізація від самого початку зіштовхнулася з численними проблемами і перешкодами.

Російська агресію проти України в 2014 р. супроводжувалася черговим загостренням відносин США та РФ, що в свою чергу призвело до активізації американської політики в регіоні ЦА. Так, після ухвалення в листопаді 2015 р. у Самарканді Спільної декларації про партнерство та співробітництво, співпраця країн ЦА зі США (у форматі «5+1») отримала новий імпульс. Водночас реалізація практичних проектів просувалася вельми повільно, оскільки Афганістан залишався й залишається головним вогнищем нестабільності в регіоні. Після офіційного виведення з Афганістану Міжнародних сил сприяння безпеці (ISAF), в 2014-2021 рр. на її теренах залишалися війська США та невоєнна місія НАТО «Рішуча підтримка» («Resolute Support Mission»). Утім США марно покладалися на спроможність афганських військ і спецслужб (у співпраці з Місією) придушити осередки «Талібану» і протистояти проникненню формувань «Ісламської держави». Хоча на саміті НАТО 25 травня 2017 р. було ухвалено рішення про розширення «Рішучої підтримки», адміністрації Д. Трампа і Дж. Байдена були загалом націлені на вихід військ США з Афганістану, що й відбулося у проміжок між 9 березня 2020 р. та 31 серпня 2021 р.

Адміністрація Дж. Байдена не виявляє прагнення до рішучого втручання в центральноазіатські справи. Водночас США вочевидь зацікавлені у стримуванні Китаю та перешкоджанню впливу Росії. Очевидно, що суперництво між Росією та США в ЦА працює на користь КНР, яка використовує широкий спектр можливостей для посилення власних позицій у регіоні. За таких обставин, російське керівництво у відносинах з країнами Центральної Азії дедалі більше орієнтується на розвиток двосторонніх відносин. При цьому Росія стикається з намірами кожної з країн регіону вирішувати власні проблеми. Так наприклад Казахстан, якого традиційно вважають головним стратегічним союзником Росії в ЦА, у своїй зовнішній політиці прагне максимально реалізовувати власні національні інтереси. За оцінкою С. Радніца, міркування суверенітету для Казахстану зазвичай превалюють над побажаннями Москви [14].

З економічного погляду, Казахстан прагне забезпечити собі економічні преференції від участі в ЄАЕС. На міжнародній арені Астана намагається здійснювати багатовекторну стратегію. Крім традиційних тісних відносин Казахстану з РФ, важливу роль відіграє й двостороннє співробітництво з Китаєм. Поряд із цим, Казахстан зацікавлений у подальшому розвитку економічних взаємовідносин зі США та країнами Європи. Зі свого боку зміцнення зв'язків з такими центрами сили, як США, ЄС та Китай, дозволяє урядовим колам Казахстану збалансувати російське економічне домінування в регіоні [15, с. 5].

В безпековій сфері керівництво Казахстану усвідомлює потенційну небезпеку агресії з боку РФ за «українським сценарієм» [16, с. 16]. Претензії з боку РФ можуть виправдовуватися посиленням на етнічні чинники. Так, згідно з даними останнього перепису населення за 2009 рік в Казахстані проживало 3 млн. 793 тис. росіян, що становило бл. 23,7% населення [17, с. 16]. При цьому, на півночі та сході країни, вздовж кордону з Росією, частка росіян разом з білорусами, німцями, татарами й представниками інших етносів, мовою спілкування яких є російська – перевищувала 50%. Велике занепокоєння з боку керівництва Казахстану викликає діяльність російських козацьких формувань, які створюються за підтримки військово-політичного керівництва РФ поблизу кордону з Казахстаном. За останні 10 років козацькі формування із культурно-етнографічних товариств перетворилися у напіввійськові організації проросійської спрямованості. При цьому спостерігається загроза їх поширення і на території Казахстану. Зважаючи на ці обставини, власті Казахстану робили спроби обмеження військово-технічного та політичного впливу РФ. У двох воєнних доктринах Казахстану, ухвалених у 2007 та 2011 рр., визначалася необхідність орієнтації армії на стандарти НАТО. У 2008 р. Казахстан вів перемовини про постачання систем ППО з виробниками США, Франції, Ізраїлю.

Казахському керівництву доводиться маневрувати між політичними та економічними вимогами російської сторони, позицією іноземних компаній, що отримують прибутки від видобування й продажу казахської сировини, і необхідністю вирішувати свої завдання у відносинах з провідними партнерами в рамках кожного з цих напрямів. Результатом такого маневрування, на наш погляд, є нинішнє членство Казахстану у Євразійському економічному союзі.

Щодо Узбекистану, володіючи відносно потужним економічним, демографічним та військовим потенціалом, ця країна проводить гнучку й самостійну зовнішню політику. В безпековій сфері керівництво Узбекистану прагне дистанціюватися від геополітичних та гео економічних проектів під егідою Росії. Так, через розбіжності з іншими країнами-членами ЄврАзЕС щодо ведення митної політики, у 2008 р. Узбекистан призупинив своє членство в

цьому об'єднанні. У 2012 р. країна вийшла також із ОДКБ. На сьогодні спільним геополітичним інтересом для Росії та Узбекистану залишається боротьба з ісламістським екстремізмом, який становить традиційну загрозу безпеці Узбекистану. Крім того, стратегічним інтересам РФ у принципі відповідає існуючий в цій країні авторитарний режим, який слугує гарантом регіональної стабільності.

Узбекистан зацікавлений у розвитку економічної співпраці з іншими пострадянськими країнами, свідченням чого було підписання 31 травня 2013 р. Протоколу щодо застосування Договору про ЗВТ СНД між його сторонами та Узбекистаном [18, с. 16]. При цьому Узбекистан активно співпрацює з Китаєм, розвиває відносини з ЄС і США та підтримує робочий діалог з НАТО [18, с. 13], що свідчить про багатовекторність його зовнішньої політики. Після 2017 р. уряд Узбекистану провів успішні переговори про врегулювання прикордонних проблем з усіма сусідами, включаючи складні проблеми територіального розмежування з Таджикистаном і Киргизстаном у районі Ферганської долини. Були досягнуті й окремі компромісні рішення з приводу гідроенергетичних проєктів, які впливають на розподіл водних ресурсів. При цьому участь Росії в будівництві потужних ГЕС в горах Киргизстану та Таджикистану залишається суттєвим засобом тиску Москви на урядові кола Узбекистану [14].

Щодо Туркменістану, в своїй зовнішній політиці ця країна дотримується політики постійного нейтралітету, який задекларований у відповідній Резолюції ГА ООН (A/RES/50/80A від 12 грудня 1995 р.). Основною проблемою у стосунках Туркменістану з Росією є експорт енергоресурсів. Упродовж тривалого часу російський «Газпром» намагався підпорядкувати експорт туркменського газу своєму контролю, а в 2016 р., у зв'язку зі зміною ринкової кон'юнктури, взагалі відмовився закупівлі й транзиту туркменського газу. З середини 2010-х рр. газовий експорт Туркменістану орієнтований переважно на Китай, а отримані кошти витрачаються на погашення китайських кредитів.

Хоча нейтральний Туркменістан об'єктивно не може виступати союзником РФ, російське керівництво зацікавлено у збереженні в цій країні світського режиму й вважає налагодження співробітництва Туркменістану з владою ОДКБ важливим фактором забезпечення регіональної безпеки [19, р. 165].

Стосовно Киргизстану і Таджикистану, сучасну російську стратегію щодо них можна розцінювати, як обережне «залучення до співпраці». Слід зазначити, що в економічному плані ці країни є найбільш слабкими та проблемними країнами регіону. Зважаючи на це, влада РФ прагне залучати Киргизстан та Таджикистан до своїх інтеграційних проєктів. У 2015 р. Киргизстан, оцінивши перспективні економічні вигоди, зокрема й допомогу в обсязі \$1,7 млрд,

приєднався до ЄАЕС. Членство країни в цій організації періодично економічними стимулами заохочується з боку РФ.

Для Киргизстану та Таджикистану Росія залишається кредитором та важливим партнером у сфері виробництва та зовнішньої торгівлі. Крім того, РФ має можливість впливу на соціальне середовище в обох країнах, регулюючи потоки трудової міграції з цих країн до РФ. Водночас Киргизстан і Таджикистан дедалі більше економічно залежать від кредитів Китаю і фактично потрапляють до сфери його геоекономічного, а в перспективі – і геополітичного впливу.

В воєнно-політичній сфері участь Киргизстану та Таджикистану в ОДКБ продиктована їхніми гострими внутрішньо- та зовнішньополітичними проблемами. У цих геополітично вразливих країнах Росія навмисно подається проросійською пропагандою в якості «гаранта безпеки щодо потенційної узбецької агресії» [20, р. 117-118]. 29 січня 2017 р. набула чинності Угода, за якою в Киргизстані створюється «Об'єднана російська військова база», що діятиме в період до 2032 р. Головний об'єкт цієї бази становить авіаційна база «Кант». Поряд із цим протягом тривалого часу Росія надавала допомогу Таджикистану в охороні кордону з Афганістаном, – як у рамках ОДКБ, так і в рамках двосторонньої співпраці. На теренах країни розташована досить боєздатна 201-а база російських військ. Термін перебування бази РФ у Таджикистані продовжено до 2042 р., а чисельність військового контингенту до 2020 р. було збільшено до 9 тис. осіб.

Загалом, інтересам Росії відповідає перетворення Таджикистану на «буферну» країну на межі з нестабільним Афганістаном, призначення якої полягає в максимальній ізоляції решти країн ЦА від вогнищ міжнародного тероризму.

Висновки.

Огляд стратегії РФ у регіоні ЦА дозволяє зробити висновок, що імперіалістичне керівництво РФ докладає значних зусиль для формування підконтрольного їй «великого простору», який, за первинними планами, має поширюватися на всю територію колишнього СРСР. В реалізації цього проекту керівництво РФ значне місце відводить країнам Центральної Азії, які розглядаються як важлива регіональна зона російського впливу.

Інтерес до країн ЦА з боку РФ пояснюється перш за все їхнім вигідним географічним положенням між Сходом і Заходом Євразійського континенту, багатством паливно-енергетичних ресурсів та значних покладів різноманітних корисних копалин, потужним гідроенергетичним потенціалом тощо.

Основні вектори політики РФ у регіоні охоплюють економіку, енергетику, військово-політичну та безпекову сфери. Стосовно економіко-

енергетичної сфери, РФ намагається активно використовувати механізми двосторонніх відносин. З точки зору керівництва РФ вкрай важливим завданням залишається контроль над експортом енергоносіїв з країн ЦА до Європи, що має підсилювати вплив РФ на стан енергетичної безпеки європейських країн.

У сфері військово-політичній керівництво РФ здійснює курс на залучення країн Центральної Азії до спільних безпекових зобов'язань, насамперед у рамках ОДКБ. Офіційна мотивація політичної присутності та впливу РФ у центральноазіатському регіоні полягає у захисті колективної безпеки країн ЦА, включаючи блокування проникнення структур і формувань ісламського екстремізму.

Список використаних джерел і літератури:

1. Понимание демократии в России своеобразно. «Предупреждает Генри Киссинджер». *Известия*. 1992. 3 февраля. С. 5.
2. Парамонов В.В. Экономическое проникновение Китая в Центральную Азию: состояние, проблемы и перспективы. URL: [www.bscsw.com / articles.aspx](http://www.bscsw.com/articles.aspx).
3. Концепция внешней политики Российской Федерации. URL: news.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf.
4. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации. Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 31 декабря 2015 года. № 683. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391>.
5. Laruelle M., Cooley A. The Changing Logic of Russian Strategy in Central Asia: From Privileged Sphere to Divide and Rule? *Ponars Eurasia Policy*. 2013. July. № 261. URL: <http://www.ponarseurasia.org/memo/changing-logic-russian-strategy-central-asia-privileged-sphere-divide-and-rule>.
6. Даниленко С.І., Гальона О.Я. Актуальні проблеми міжнародного співробітництва країн Центральної Азії у рамках ШОС. *Міжнародні відносини. Серія. Політичні науки*. 2016. № 12. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2959.
7. McGlinchey E. Leadership Succession, Great Power Ambitions, and the Future of Central Asia. *Central Asian Affairs*. 2016. Vol. 3, No. 3. P. 209-225.
8. Marten K. A New Explanation for Russian Foreign Policy: The Power of Informal Patronage Networks. *Ponars Eurasia Policy*. 2013. September, № 274. URL: <http://www.ponarseurasia.org/memo/new-explanation-russian-foreign-policy-power-informal-patronage-networks>.

9. Мінгазутдінов І., Мінгазутдінова Г. Виклики та загрози безпеці країн Центральної Азії у зв'язку з російською анексією Криму 2014 року. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 130. С. 13-23.
10. Лукьянов Ф. Как Москва ищет свое место в Центральной Азии. *Россия в глобальной политике*. 2016. 30 августа. URL : <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Как-Moskva-ischet-svoe-mesto-v-Tcentralnoi-Azii-18328>.
11. Стратегия для России. Российская внешняя политика: конец 2010-х – начало 2020-х годов. *Совет по внешней и оборонной политике*. М. 2016. 24 с. URL: http://svop.ru/wp-content/uploads/2016/05/тезисы_23мая_sm.pdf
12. McGlinchey, E. Leadership Succession, Great Power Ambitions, and the Future of Central Asia. *Central Asian Affairs*. 2016. Vol. 3, No. 3. P. 209-225.
13. Starr S.F. A. 'Greater Central Asia Partnership' for Afghanistan and Its Neighbors. Washington, D.C. : JohnsHopkins University - SAIS. 2005. 36 p.
14. Radnitz S. Strategic Solidarity: How Central Asia Responds to the Kremlin's Exhortations. *Ponars Eurasia Policy*. 2016. November 29. URL: <http://www.ponarseurasia.org/memo/strategic-solidarity-how-central-asia-responds -kremlins-exhortations>
15. Шапкин М.Н., Васецова Е.С. Республика Казахстан в центральноазиатской стратегии Российской Федерации. *Мировая политика*. 2017. № 1. С. 1-12.
16. Мінгазутдінов І., Мінгазутдінова Г. Виклики та загрози безпеці країн Центральної Азії у зв'язку з російською анексією Криму 2014 року. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 130. С. 13-23.
17. Итоги национальной переписи населения Казахстана 2009 г. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
18. Интересы России в Центральной Азии: содержание, перспективы, ограничители. / В. В. Наумкин (рук.) и др. М. : Спецкнига. 2013. 64 с.
19. Starr S.F. Uzbekistan and Turkmenistan: Staying Away. *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C. : Johns Hopkins University – SAIS, 2014. P. 156-165.
20. Engvall J. Kyrgyzstan and Tajikistan: Next in Line. S.F.Starr, S.E. Cornell (eds.). *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*. Washington, D.C. : Johns Hopkins University – SAIS, 2014. P. 110-121.